

ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Браславець Ян Юрійович

*аспірант кафедри кримінального, адміністративного права і процесу
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»,
м. Херсон, Україна*

Інститут економічної конкуренції доцільно розглядати не лише як явище ринкової взаємодії суб'єктів господарювання, а як елемент системи публічного адміністрування, що визначає параметри функціонування підприємництва та форму реалізації економічної політики держави. У змішаній економіці конкуренція не виникає і не підтримується виключно механізмами саморегуляції, оскільки вирішальне значення мають нормативні приписи, організаційні структури та адміністративні процедури, які формуються органами публічної влади [1; 2]. Через встановлення правил доступу до ринку, умов ліцензування та дозвільних процедур, вимог до якості та безпеки продукції, регулювання окремих секторів економіки саме публічне адміністрування задає конфігурацію конкурентного середовища, а отже, впливає на розподіл ресурсів, інвестиційну активність і поведінку суб'єктів господарювання [3; 4].

У вітчизняній науковій літературі економічна конкуренція традиційно визначається як змагання між суб'єктами господарювання, внаслідок якого кожен з них прагне завдяки власним можливостям забезпечити кращі умови реалізації товарів, робіт чи послуг порівняно з іншими учасниками ринку, зберігаючи при цьому самостійність у прийнятті рішень [3; 4; 5]. У цьому визначенні фіксуються базові характеристики явища: множинність незалежних учасників ринку, наявність альтернатив для споживача, свобода вибору контрагентів, відсутність примусу до укладення чи утримання від укладення договорів. Разом з тим у сучасних умовах цього опису недостатньо, оскільки він не враховує впливу публічної влади на структуру ринку та типи конкурентної взаємодії. Саме тому інститут економічної конкуренції потребує аналізу як комплексна система, що включає економічні, правові та адміністративно-організаційні компоненти [1; 2; 5].

Актуальність такого підходу особливо помітна для України, де трансформаційні процеси, воєнний стан і євроінтеграційні зобов'язання поєднуються з високим рівнем ринкової концентрації в окремих секторах, регуляторною нестабільністю та поширеністю корупційних практик. За цих умов фактичний стан конкуренції значною мірою

залежить від якості рішень органів публічного адміністрування та їхньої здатності дотримуватися вимог законодавства про захист економічної конкуренції [6], у тому числі щодо недопущення створення привілейованого становища для окремих суб'єктів, зловживання монопольним становищем, антиконкурентних узгоджених дій органів влади. Водночас значущою залишається проблема інтеграції цілей конкурентної політики в галузеві стратегії та регуляторні рішення, що ухвалюються урядовими структурами та органами місцевого самоврядування [2; 4].

У наукових дослідженнях з адміністративного права та публічного управління підкреслюється, що публічне адміністрування охоплює не тільки організацію діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, а й встановлення процедур прийняття рішень, формування нормативної бази та створення інституційних механізмів реалізації публічної політики [1; 2]. У цій логіці інститут економічної конкуренції постає як складова частина публічного адміністрування, оскільки конкурентний порядок виникає і підтримується через сукупність нормативних актів, організаційних структур і процедурних регламентів, що регулюють поведінку суб'єктів господарювання та компетенцію органів влади. Йдеться про законодавство у сфері захисту конкуренції, державної допомоги, публічних закупівель, регулювання природних монополій, а також про внутрішньоорганізаційні акти органів влади, які визначають порядок прийняття рішень з економічних питань [3; 4; 6].

З позицій системного підходу інститут економічної конкуренції можна описати як такий, що складається з кількох взаємопов'язаних елементів. Економіко-структурний елемент відображає фактичну структуру відповідного ринку: кількість учасників, рівень концентрації, бар'єри входу, доступ до інфраструктури, ступінь диференціації товарів і послуг. Саме ці параметри зумовлюють тип ринкової моделі (досконала конкуренція, олігополія, монополія) та визначають, чи має місце реальна конкуренція, чи переважають монопольні або олігопольні практики [3; 5]. Нормативний елемент включає приписи законодавства про захист економічної конкуренції, про Антимонопольний комітет України [6; 7], а також інші нормативні акти, що встановлюють допустимі та заборонені форми поведінки суб'єктів господарювання і органів публічної влади. Організаційний елемент охоплює систему органів, відповідальних за реалізацію конкурентної політики, насамперед Антимонопольний комітет України як державний орган зі спеціальним статусом, а також судові органи, галузевих регуляторів, органи державного фінансового контролю [4; 7]. Політико-управлінський елемент виражається в стратегічних документах державної економічної та конкурентної політики, які окреслюють пріоритети розвитку ринків,

підходи до лібералізації або, навпаки, посиленого регулювання окремих секторів [1; 2; 5].

У системі публічного адміністрування зазначені елементи взаємодіють через адміністративні процедури, що забезпечують ухвалення рішень у сфері регулювання ринків, контролю за концентраціями, надання державної допомоги, проведення публічних закупівель тощо. Якість таких процедур (передбачуваність, відкритість, обґрунтованість, наявність можливості оскарження) впливає на стан конкуренції не меншою мірою, ніж формальні норми матеріального права [1; 3]. За відсутності належної процесової організації навіть формально нейтральні норми можуть застосовуватися вибірково, що створює переваги окремим учасникам ринку та спотворює конкурентне середовище.

Свроінтеграційний напрям розвитку України зумовлює необхідність адаптації інституту економічної конкуренції до стандартів права Європейського Союзу. Угода про асоціацію передбачає імplementацію підходів ЄС до оцінки домінуючого становища, контролю концентрацій і режиму державної допомоги, що потребує не тільки змін у законодавстві, а й перегляду практики застосування норм Антимонопольним комітетом України та судами [4; 6; 7]. Для системи публічного адміністрування це означає посилення вимог до прозорості й передбачуваності регуляторних рішень, запровадження процедур аналізу впливу регулювання на конкуренцію, удосконалення механізмів консультацій з учасниками ринку та професійною спільнотою [1; 2].

Сучасний стан економічної конкуренції в Україні характеризується поєднанням окремих позитивних змін із системними проблемами. До найбільш поширених проблем належать високий рівень концентрації в окремих галузях, недостатня узгодженість конкурентної політики з іншими напрямами державної економічної політики, фрагментарність і нестабільність регуляторних рішень, наявність практик, які можуть розглядатися як антиконкурентні дії органів публічної влади [3; 4; 5]. З огляду на це постає потреба у посиленні спроможності інституцій, що забезпечують захист конкуренції, у тому числі в частині аналітичної роботи, збирання та обробки інформації про ринки, проведення економічного аналізу наслідків рішень для конкурентного середовища [4; 7].

Перспективні напрями вдосконалення інституту економічної конкуренції в системі публічного адміністрування можна пов'язати з кількома блоками заходів. Перший блок стосується запровадження системної оцінки впливу законопроектів та підзаконних нормативно-правових актів на конкуренцію, що дасть змогу виявляти потенційні ризики створення необґрунтованих бар'єрів для входу на ринок або посилення ринкової влади окремих суб'єктів. Другий блок пов'язаний із цифровізацією адміністративних процедур у сферах ліцензування,

дозвільної діяльності, державного нагляду та публічних закупівель, що сприяє зменшенню дискреції посадових осіб і підвищує рівень прозорості для учасників ринку [1; 2]. Третій блок охоплює розвиток судової практики щодо справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та антиконкурентні дії органів публічної влади, що є необхідною умовою забезпечення передбачуваності правозастосування та формування стабільних орієнтирів для суб'єктів господарювання [6; 7].

Узагальнюючи викладене, можна констатувати, що інститут економічної конкуренції в сучасних умовах доцільно розглядати як комплексну систему, інтегровану в публічне адміністрування. Він включає економічні параметри ринкової структури, нормативні приписи, організаційні структури та політико-управлінські пріоритети, що у своїй сукупності визначають реальний стан конкуренції. Ефективність цього інституту залежить від того, наскільки послідовно в рішеннях органів публічної влади враховуються цілі конкурентної політики, чи забезпечуються процедурні гарантії прозорості й неупередженості, а також від рівня узгодженості національної системи із стандартами Європейського Союзу. Відповідно, подальший розвиток інституту економічної конкуренції в Україні потребує підвищення якості публічного адміністрування, інституційного зміцнення органів, відповідальних за захист конкуренції, та системної інтеграції конкурентійних критеріїв у процес ухвалення економічних рішень.

Література:

1. Адміністративне право України : Академічний курс : підруч. : у 2 т. Т. 1 : Загальна частина / ред. кол. : В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : Юридична думка, 2004. 584 с.
2. Публічне адміністрування в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Корженка. Харків: «Магістр», 2012. 256 с.
3. Бакалінська О. О. Конкурентне право : навч. посіб. Київ : КНТЕУ, 2010. 387 с.
4. Конкурентне право України : навч. посіб. / О. О. Бакалінська, О. В. Безух, О. В. Кологойда та ін. ; за ред. В. С. Щербини, І. В. Лукач. Київ : Ліра-К, 2017. 380 с.
5. Безух О. В. Теоретичні проблеми правового регулювання відносин економічної конкуренції в Україні : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. 270 с.
6. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.
7. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.